

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет Імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик дошкільної освіти

Кваліфікаційна робота магістра

з теми: **«РОЗУМОВИЙ РОЗВИТОК ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ
ЗАСОБАМИ МЕНТАЛЬНИХ КАРТ»**

Виконала здобувачка 2 курсу
групи DO1-M23
спеціальності 012 Дошкільна освіта
Гоменюк Олександра Андріївна

Керівник: **Пукас Іванна Леонідівна**
Кандидат педагогічних наук, доцент

Рецензент: Бахмат Н.В.,
доктор педагогічних наук, професор

Кам'янець-Подільський – 2024 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
 РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗУМОВОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	 5
1.1. Поняття та значення розумового розвитку у дошкільному віці.....	5
1.2. Сучасні підходи до проблеми розумового розвитку дітей в психолого-педагогічній літературі.....	10
1.3. Роль та поняття ментальних карт у навчанні дітей.....	17
1.4. Принципи створення ментальних карт та інструменти для їх побудови....	21
Висновки до першого розділу	27
 РОЗДІЛ 2 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗУМОВОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	 30
2.1. Констатувальне критеріально-рівневе оцінювання розумового розвитку дітей дошкільного віку.....	30
2.2. Упровадження умов застосування методу ментальних карт для підвищення розумового розвитку дошкільників.....	43
2.3. Порівняльний аналіз результатів наукового дослідження.....	51
Висновки до другого розділу.....	56
 ВИСНОВКИ.....	 58
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	61

ВСТУП

Актуальність теми дослідження зумовлюється тим, що на разі розумовий розвиток дітей дошкільного віку є одним із ключових завдань сучасної педагогіки. Він охоплює формування когнітивних здібностей, розвиток мислення, пам'яті, уваги, мовленнєвих навичок та творчих здібностей, які є основою для подальшого навчання і соціалізації. В умовах зростання обсягу інформації та змін у підходах до освіти виникає необхідність пошуку нових педагогічних засобів, які б сприяли ефективному засвоєнню знань і розвитку розумових процесів у дітей.

Сучасні науковці та педагоги акцентують увагу на застосуванні інноваційних технологій у дошкільній освіті. Одним із таких засобів є ментальні карти – ефективний інструмент для візуалізації, структурування та засвоєння інформації. Методика ментальних карт, розроблена англійським психологом Тоні Б'юзеном, широко використовується у світі, однак у контексті дошкільної освіти вона потребує подальшого дослідження та адаптації.

Аналіз наукової літератури свідчить, що проблему розумового розвитку дітей висвітлювали як вітчизняні, так і зарубіжні дослідники. Серед них – Л.С. Виготський, Д.Б. Ельконін, О.М. Леонтьєв, які визначали основні механізми когнітивного розвитку дітей. Проблема візуалізації інформації як способу полегшення сприйняття та обробки даних розглядалася у працях Т. Б'юзена, М. Новак та інших. Проте недостатньо досліджено питання використання ментальних карт саме для розвитку розумових здібностей дошкільників. Об'єкт дослідження – процес розумового розвитку дітей середнього дошкільного віку.

Предмет дослідження – педагогічні умови використання ментальних карт як засобу розумового розвитку дітей середнього дошкільного віку.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування й експериментальна перевірка ефективності використання ментальних карт як засобу розумового розвитку дітей середнього дошкільного віку.

Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання:

1. Проаналізувати теоретичні засади розумового розвитку дітей дошкільного віку та методику використання ментальних карт.
2. Виявити рівні розумового розвитку дітей середнього дошкільного віку.
3. Теоретично обґрунтувати педагогічні умови використання ментальних карт у закладах дошкільної освіти.
4. Експериментально перевірити ефективність запропонованої методики.
5. Надати практичні рекомендації для вихователів щодо застосування ментальних карт у навчально-виховному процесі.

Методика та експериментальна база дослідження. Дослідження здійснювалося з використанням теоретичних (аналіз, систематизація та узагальнення літератури), емпіричних (спостереження, бесіди, тестування, аналіз продуктів діяльності дітей) та статистичних методів. Експериментальна робота проводилася на базі Закладу дошкільної освіти № 16 «Вишиванка» Кам'янець-Подільської міської ради. У дослідженні брали участь діти середнього дошкільного віку. Результати дослідження можуть бути використані у практичній діяльності вихователів закладів дошкільної освіти. Запропонована методика впровадження ментальних карт сприятиме розвитку когнітивних здібностей дітей, їхньої пізнавальної мотивації та творчого мислення. Рекомендації щодо застосування ментальних карт можуть бути включені в програми підвищення кваліфікації педагогів та вихователів.

Структура кваліфікаційної роботи. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, супроводжуваних висновками, загальних висновків, списку використаної літератури (60 позицій). Повний обсяг роботи – 65 сторінок.

ВИСНОВОК

У кваліфікаційному дослідженні здійснено теоретичне узагальнення та практичне вирішення проблеми розумового розвитку дітей середнього дошкільного віку засобами ментальних карт. Основні результати роботи полягають у розробці, теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці педагогічних умов, які забезпечують ефективне використання ментальних карт у навчально-виховному процесі.

Проведене дослідження дозволило сформулювати такі висновки. Теоретично обґрунтовано, що використання ментальних карт сприяє підвищенню рівня розумового розвитку дітей дошкільного віку. Завдяки інтеграції методики ментальних карт у освітній процес забезпечується розвиток асоціативного мислення, активізуються когнітивні процеси, зокрема аналіз, синтез, класифікація та порівняння. Ментальні карти також сприяють розвитку мовленнєвих навичок і творчих здібностей дітей, створюючи оптимальні умови для візуалізації навчального матеріалу та його сприйняття.

Виявлено педагогічні умови ефективного впровадження ментальних карт у закладах дошкільної освіти. Зокрема, це адаптація завдань до вікових особливостей дітей, забезпечення методичного супроводу вихователів, створення сприятливого розвивального середовища, яке стимулює дітей до самостійного створення ментальних карт. Також важливо використовувати ментальні карти в різних напрямках освітньої діяльності, таких як мовленнєвий розвиток, розвиток пізнавальної активності та творчості.

Експериментально перевірено ефективність використання ментальних карт у навчально-виховному процесі. Контрольний експеримент, проведений на базі Закладу дошкільної освіти (ясла-садок) № 16 «Вишиванка» Кам'янець-Подільської міської ради, показав значну результативність цієї методики. За результатами дослідження в експериментальній групі (ЕГ) спостерігалися такі показники:

«обдарований» тип розвитку демонструвала 1 дитина, високий рівень розумового розвитку – 13 дітей, помірний рівень розвитку – 6 дітей. Зниженого типу розумового розвитку в експериментальній групі виявлено не було. У контрольній групі (КГ) високий рівень розумового розвитку демонстрували 11 дітей, помірний рівень – 9 дітей, зниженого типу також не зафіксовано, обдарованих дітей не виявлено.

Отже, результати контрольного експерименту підтвердили ефективність застосування ментальних карт як засобу розумового розвитку дітей середнього дошкільного віку. Спостерігалася позитивна динаміка когнітивних показників у дітей експериментальної групи, зокрема підвищення рівня їхньої мовленнєвої активності, навичок класифікації, аналізу та узагальнення. Використання ментальних карт сприяло також зростанню рівня пізнавальної мотивації та творчого мислення дошкільників.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів розгляду проблеми. Перспективним є подальше вивчення можливостей застосування ментальних карт у роботі з дітьми молодшого дошкільного віку, а також інтеграція цієї методики у сучасні цифрові платформи для створення інтерактивних карт знань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» / [наук. ред. та упоряд. О. Л. Кононко]. / – К.: Світич, 2008. – 430 с.
2. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. URL : https://lozdnz9.myl.ru/bazovij_komponent_doshkilnoji_osviti_ukrajini-nova.pdf.
3. Використання інтелектуальних карт у плануванні та організації освітнього процесу. Інформаційно-методичний вісник / укл. Л. М. Клачко. Тербовля, 2015. 16 с.
4. Вільна енциклопедія Вікіпедія. – [Електронний ресурс] Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Мапа_думок
5. Вітницька С. С. Основи педагогіки вищої школи : підручник за модульно-рейтинговою системою навчання для студентів магістратури. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 384 с.
6. Вітюк В. В., Лякішева А. В. Інтелектуальні карти як засіб формування правописної компетентності майбутніх учителів початкової школи. Інформаційні технології і засоби навчання. 2019. Том 74. № 6. С. 111-126.
7. Волкова Н. П. Педагогіка : навч. посіб. Вид. 4-те, стер. Київ : Академвидав, 2012. 615 с
8. Воронкін О. Класифікація інформаційно-комунікаційних технологій навчання. Вища освіта України. 2015. № 2. С. 95–102.
9. Гавриш Н. Розумове виховання сучасних дошкільнят: метод.посіб. Київ : Слово, 2015. 176 с.
10. Галузьяк В.М., Сметанський М.І. Педагогіка. Вінниця: РВВ ВАТ «Вінницька обласна друкарня», 2011. 200 с.
11. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ : Вид-во «Либідь», 1997. 374 с. URL : <https://inlnk.ru/XOMZ67>
12. Гуревич Р. С. Інформаційно-комунікаційні технології в навчальному процесі: посіб. Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2017. 116 с.

13. Державний стандарт початкової освіти /https:// [Електронний ресурс].
Режим доступу: www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osvit
14. Дитина в дошкільні роки. Програма розвитку, навчання та виховання дітей / [наук. кер. К. Л. Крутій]. – Запоріжжя : ЛППС. Лтд, 2000. – 268 с.
15. Дитина. Програма виховання та навчання дітей дошкільного віку / [наук. кер. О. В. Проскура]. – К. : Освіта, 1993. – 272 с.
16. Дуткевич Т.В. Дитяча психологія. Навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2012. 424 с.
17. Жоголева Н. В., Байсара Л. І. Психологія візуального мислення та засоби його формування при навчанні [Електронний ресурс] / Н. В.Жоголева, Л. І.Байсара. — Режим доступу: http://www.rusnauka.com/22_NIOBG_2007/Psihologia/25170.doc/htm.
18. Журибеда О. Інтелект-карти: навчаємось осмислювати інформацію. Інформатика. 2018. Травень (№ 5). С. 61–65.
19. Закон України «Про дошкільну освіту» // [Електронний ресурс].
Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2628-14>
20. Закон України «Про освіту». Електронний ресурс. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> 1.
21. Закон України «Про освіту»// [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
22. Закон України «Про освіту» URL
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
23. Зміст уроків української мови. URL
<http://www.startpedahohika.com/sotems-1381-1.html>
24. Інтелект-карта, як дієвий інструмент успішного процесу навчання
URL : <https://vseosvita.ua/library/intelekt-karta-ak-dievij-instrument-uspishnogo-procesu-navcanna-205455.html>
25. Інтелект-карта: колаж, який допомагає вчитися. URL :
<https://studway.com.ua/intelekt-karta/>

26. Кіндрат І. Використання інтелект-карт у плануванні та організації освітнього процесу. *Нова педагогічна думка*. 2012. № 4. С. 153–156.
27. Колективна творча робота як засіб формування особистості. URL :<https://naurok.com.ua/kolektivna-tvorcha-robota-yak-zasib-formuvannya-osobistosti-39304.html>
28. Коленцева Н.Г. Методика роботи з дидактичними матеріалами в дитячому саду. Тбілісі, 2012. 174 с. 16.
29. Колтунович Т. А., Поліщук О. М. Використання ментальних карт як засобу візуалізації у процесі викладання соціальної психології. *Молодий вчений*. № 7.1 (71.1). 2019. С. 19–26.
30. Лавренова М. В. Ментальні карти як новації в освітньому просторі. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Педагогіка та психологія»* : зб. наук. праць / гол. ред. Г.В. Товканець. Мукачєво : МДУ, Вип. 1 (9). 2019. С. 36–39.
31. Лавренова М.В. Використання ментальних карт на уроках у початковій школі / Лавренова, У.В.Луцанич // Збірник тез доповідей за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції «Освіта і формування конкурентоспроможності фахівців в умовах євроінтеграції», 26-27 жовтня 2017 року /гол.ред. Т.Д. Щербан. – Мукачєво: МДУ, 2017. – С.232–234.
32. Матвієнко Я. О., Кобися В. М. Використання інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі. *Актуальні проблеми сучасної науки та наукових досліджень*. Київ : 2019. № 11. С. 48–50.
33. Майнд-меппінг (Інтелект-карти) – сутність, правила та етапи. URL : <https://mozilla-team.org.ua/majnd-mepping-intelekt-karti-sutnist-pravila-ta-etapi/>
34. Мацко Л.А. Основи психології та педагогіки: навч. посібник. ВНТУ, 2019. 158 с.
35. Метод інтелект-карт як засіб активізації і розвитку пізнавальної та розумової діяльності учнів. URL : <https://naurok.com.ua/metod-intelekt---kart->

yak-zasib-aktivizaci-i-rozvitku-piznavalno-ta-rozumovo-diyalnosti-uchniv-31580.html

36. Метод інтелектуальних карт в закладі дошкільної освіти.
□Електронний ресурс□ / Режим доступу: <https://fs01.vseosvita.ua/01000i4u-bd19.pdf>–

37. Оксентюк Н. В. Можливості застосування ментальних карт у навчальному процесі. *Технології навчання* : наук.-метод. зб. Рівне: НУВГП, Випуск 15. 2015. С. 194–208

38. Павелків Р.В. Дитяча психологія: навч. посіб. К.: Академвидав, 2010. 432 с.

39. Піроженко Т.О. Особистість дошкільника: перспективи розвитку: навч- метод. посіб. Тернопіль: Мандрівець, 2010. 136 с

40. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка: Навч. пос. для студ. вищ. навч. закл. К.: Академвидав, 2013. 462 с.

41. Посібник для педагогів та учнів. Інтелект-карти як інструмент ефективної роботи з інформацією. Дніпропетровськ, 2016. 53 с. URL : <https://ru.calameo.com/read/004373434dec4e2bf2b83>

42. Пушкар О. І., Завгородня О. С. Використання карт пам'яті для структурування інформаційного простору навчальних дисциплін у E-LEARNING. *Системи обробки інформації*. 2018. С. 108–116.

43. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи. К.: Абрис, 2012. 368 с.

44. Терещенко Н. В. Інтелект-карти – сучасні інноваційні соціальні технології навчання в системі. *Вчені записки* : зб. наук. пр. Київ : КНЕУ, 2012. Вип. 14., ч. 1. С. 139–145.

45. Технологія створення інтелект – карт для школярів (ментальних карт) з української літератури. URL : <https://naurok.com.ua/tehnologiya-stvorenniya-intelekt-kart-dlya-shkolyariv-mentalnih-kart-z-ukra-nsko-literaturi-materiali-do-urokiv-8219.html>

46. Ушинский К. Д. Человек как предмет воспитания. Опыт педагогической антропологии.: ФАИР-ПРЕСС, 2004. 576 с. 75.2

47. Черній М. Карті знань як засіб збільшення ефективності засвоєння навчального матеріалу учнями та їх застосування за допомогою веб-сервісів. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2012. № 12. С. 87–93.

48. Що таке інтелект-карти та як їх ефективно використовувати вчителю. URL : <https://vseosvita.ua/news/shcho-take-intelekt-karty-ta-iaak-ikh-efektyvno-vykorystovuvaty-vchyteliu-37694.html>

49. Bates T. How to Mind Map: 7 Easy Steps to Master Mind Mapping Techniques, Note-taking, Creative Thinking & Brainstorming Skills. 84 p. URL https://books.google.com.ua/books?id=G0DHDwAAQBAJ&printsec=frontcover&dq=mind+mapping&hl=ru&sa=X&redir_esc=y#v=onepage&q=mind%20mapping&f=false

50. Buzan T. Mind Map Mastery. URL : [file:///D:/Downloads/Mind%20Map%20Mastery_%20The%20Complete%20Guide%20to%20Learning%20and%20Using%20the%20Most%20Powerful%20Thinking%20Tool%20in%20the%20Universe%20\(%20PDFDrive%20\).pdf](file:///D:/Downloads/Mind%20Map%20Mastery_%20The%20Complete%20Guide%20to%20Learning%20and%20Using%20the%20Most%20Powerful%20Thinking%20Tool%20in%20the%20Universe%20(%20PDFDrive%20).pdf)

51. Coomes A. Mind Mapping: How to Make You and Your Family Happy. URL : <https://ru.scribd.com/read/547391418/Mind-Mapping-How-to-Make-You-and-Your-Family-Happy-Navigate-Your-Thoughts-Methodically-With-Digital-Mind-Maps>

52. Gillin L., Gillin P. An Introduction to Sociology. URL : <https://www.gutenberg.org/files/28496/28496-h/28496-h.htm>

53. Kroeber A., Klucichohn C. Culture: a critical review of concepts and definitions Cambridge, Massachusetts. 1952. 223 c. URL : https://www.academia.edu/27899992/CULTURE_A_CRITICAL_REVIEW_OF_CONCEPTS_AND_DEFINITIONS

54. Mind maps as a means of visualization of educational tasks / V. Blakhet al. *Revista Inclusiones*. 2021. Vol. 8. № 1. P. 106–114.

55. Muller H. Mind Mapping. URL : file:///D:/Downloads/mind-mapping_compress.pdf

56. Piaget J. Psychology of intelligence. URL :
file:///D:/Downloads/Jean%20Piaget--Psychology%20of%20intelligence.pdf
57. Race Differences in Intelligence: An Evolutionary Analysis. URL :
<https://www.intelligence-humaine.com/wp-content/uploads/2019/03/Race-Differences-in-Intelligence-second-edition-2015-1.pdf>
58. Richard N. Intelligence and how to get it : why schools and cultures count. URL:
file:///D:/Downloads/Intelligence%20and%20How%20to%20Get%20It_%20Why%20Schools%20and%20Cultures%20Count%20(%20PDFDrive%20).pdf
59. .Rustler F. Mind Mapping For Dummies. URL :
https://books.google.com.ua/books?id=Carhx4QuxxwC&printsec=frontcover&dq=mind+mapping&hl=ru&sa=X&redir_esc=y#v=onepage&q=mind%20mapping&f=false
60. Sibbet D. Visual Meetings: How Graphics, Sticky Notes and Idea Mapping Can Transform Group Productivity, 1st edition, 2010. 288 p